

УДК 351.72

Ткаченко О. Г.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного,
цивільного та господарського права і процесу,
Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ГРОМАДЯН НА ЗАХИСТ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗБРОЇ

Статтю присвячено дослідженню питання реалізації громадянами свого конституційного права на захист від протиправних посягань з використанням зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами. Визначено його правову основу та проаналізовано недоліки чинного законодавства, оскільки на сьогодні суспільні відносини, пов'язані з обігом зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами, регулюються багатьма нормативно-правовими актами, серед яких – постанови, укази, накази, а закону, який би регулював ці питання, до цього часу в нашій державі не прийнято. Розглядаючи цю проблему, автор дійшов до висновку, що її необхідно вирішити якомога швидше та в інтересах суспільства й кожного законотворчого громадянина, а не в інтересах осіб, які схильні до вчинення правопорушень.

Саме тому необхідно створити дієвий законодавчий механізм, який би належним чином закріплював та забезпечував право громадян на захист з використанням зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами, що використовується з метою самозахисту.

Ключові слова: безпека громадян, право на захист життя, порядок обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами.

Постановка проблеми. 19 лютого 2017 року, в третю річницю розстрілів на Майдані, в Чернігові пройшов марш власників зброї. Загальне гасло акції «Ніколи знову», друге гасло – «Зброя – твоє право, захист – твій обов'язок».

Однією з основних проблем, що турбує наше суспільство, є особиста безпека громадян та її захист. Історія людства беззаперечно доводить: добробут країни залежить від того, наскільки людина відчуває себе повноцінно захищеною у своїй державі. В основі прав людини закладено визнання внутрішньої гідності та цінності людської особистості. Ці права універсальні, невід'ємні та однакові для всіх. Тому право на захист було прямо закріплено у Законі, що має найвищу юридичну силу, – Конституції України, яка в ч. 2 ст. 27 передбачає, що «кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від

протиправних посягань» [1]. Природним та логічним є бажання людини всіма можливими засобами захистити життя, здоров'я своє і своїх близьких, майно, використовуючи зброю від протиправних посягань.

У розвиненому суспільстві кожна особа повинна мати максимум можливостей для охорони та захисту порушених прав. Проте будь-яке право втрачає свій сенс, якщо не створено законодавчого механізму, який би належним чином його закріплював та забезпечував. Доводиться констатувати, що іноді неспроможність державних органів вжити реальних заходів щодо захисту життя чи здоров'я, прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина створюють у нашій державі сприятливі умови для протиправних посягань на життя, здоров'я людини та її власність.

Правова регламентація порядку обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами, яка використовується з метою самозахисту, в Україні далека від вимог часу та має безліч недоліків. На сьогодні суспільні відносини, пов'язані з обігом зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами, регулюються багатьма нормативно-правовими актами, серед яких – постанови, укази, накази, а закону, який би регулював ці питання, до цього часу в нашій державі не прийнято. Особливої гостроти набуло питання прийняття єдиного комплексного нормативно-правового акта, який би регулював обіг зброї взагалі та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами, в Україні.

Разом з тим злочинність – організована, озброєна і технічно оснащена, створює загрозу розвитку демократичних процесів в Україні. Їй протистоять правоохоронні органи, які в силу об'єктивних і суб'єктивних причин не можуть поки що забезпечити належний громадський порядок і громадську безпеку, охорону інтересів держави, прав і свобод громадян. За таких умов у громадян виникає цілком виправдане бажання захистити самих себе від злочинних посягань. Звідси і підвищений інтерес у громадян до зброї як можливого засобу самозахисту [2, с. 34].

Реалізація прав громадян, зокрема, права на зброю, – давня проблема, що є предметом як наукового пошуку, так і практичного втілення у процесі законотворчості. Тому проблеми реалізації

права, застосування його норм висуваються на перший план, привертають до себе увагу як юридичної науки, так і практики.

Проблема існує, але її потрібно вирішити якомога правильніше в інтересах суспільства, в інтересах кожного законослухняного громадянина, а не в інтересах осіб, які схильні до правопорушень. Як наслідок, у більшості громадян виникає почуття беззахисності перед протиправними посяганнями на її життя, здоров'я та особисту власність.

Стан дослідження. Загальне науково-теоретичне підґрунтя дослідження цього питання становлять фундаментальні наукові праці таких провідних фахівців у галузі теорії держави і права та адміністративного права: Авер'янова В., Бандурки О., Бахраха Д., Білоуса В., Голосніченка І., Гориславського К., Колпакова В., Комзюа А., Конопльова В., Коренева А., Курила В., Лазарева Б., Петришина О., Тихомирова Ю., Шкарупи В. та ін.

Дослідження проблем функціонування дозвільної системи та дозвільних проваджень, безпосередньою частиною яких є система обігу зброї, фрагментарно висвітлено у роботах вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема: Анісімова М., Гуменюка В., Делягіна І., Кириченка І., Кузнецової І., Лихачова С., Месхі Г., Шелковнікова О. та ін.

Проблема адміністративно-правового регулювання права громадян на використання зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами, з індивідуальною метою, сутність і правові підстави обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами, має не лише теоретичне, а й практичне значення. А це ще раз підкреслює актуальність проблеми дослідження адміністративно-правових засад обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами, що використовуються для охорони та захисту особистості, її життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів та власності.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі досягнень науки конституційного та адміністративного права, чинного законодавства України здійснити аналіз теоретичних засад і правового регулювання питань, пов'язаних з реалізацією права громадян на використання зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споря-

джених гумовими снарядами, в індивідуальних цілях в Україні, підстав їх обігу та використання з метою самооборони.

Виклад основного матеріалу. Будь-яка тоталітарна держава вирізняється принциповою жорсткою позицією щодо збройного питання. Як свідчить практика, наявність незареєстрованої зброї у «можновладців» справа буденна і для них безпечна.

Три століття тому італійський юрист Чезаре Беккарія – родоначальник «класичної» школи в науці кримінального права, передбачаючи сьгоднішню проблему про право людей на зброю, писав: «Диктаторські режими завжди намагаються роззброїти законслухняних громадян, ... закони, що забороняють носіння зброї, ... роззброюють тільки тих, хто не має наміру робити злочини» [3, с. 326].

Чому так важлива легалізація саме короткоствольної зброї – пістолетів та револьверів? Основна їхня перевага – можливість прихованого носіння, створення ситуації невизначеності для потенційного злочинця. Він не знає, озброєна його можлива жертва чи ні. Тому від прихованого носіння зброї будуть у вигаші не тільки її власники, але й суспільство в цілому.

Право самозахисту за допомогою використання зброї громадянами є складною структурною категорією, тому не можна його ототожнювати тільки з необхідною обороною та крайньою необхідністю. Відповідно до ч. 5 ст. 55 Конституції України [1] кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. Закон передбачає певні винятки (так звані спеціальні види необхідної оборони) із загального правила про те, що за необхідної оборони особа, яка захищається, повинна додержуватися визначеної межі, завдаючи шкоду тому, хто посягає.

Зброя – культурна спадщина нації, важлива складова характеристики будь-якої епохи та її культури. Людина й зброя з давніх часів нероздільно мандрують шляхом еволюції. Ставлення до особистої зброї – одна з цікавих характеристик будь-якої країни. Тут немає єдиного підходу, в кожній державі є своя специфіка, свої національні особливості, свої традиції і своє законодавство [4, с. 220].

Специфічні історичні обставини в Україні сформували певні традиції володіння зброєю. Впродовж століть люди вирішували свої суперечки досить часто за допомогою зброї. Зброя як пам'ятка історії й елемент матеріальної культури несе інформацію про рівень і ступінь розвитку тогочасного суспільства, характер і спрямування історичних контактів, соціальні відносини людських спільнот і зберігає в собі передові думки, ідеї і технологічні рішення, від вирішення яких залежало розв'язання проблем, що поставали перед людиною. За часів козацької держави (XVI–XVII ст.) шабля стала символом свободи [5]. Особливу увагу потрібно звернути на винятковий стан козаків у праві володіння зброєю. Це обумовлювалося тим, що козацькі адміністративно-територіальні формування знаходились у прикордонних регіонах, а також поруч з місцевостями, де була небезпечна криміногенна ситуація (наприклад, поруч з місцями проживання горців). Крім того, необхідно враховувати, що козаки перебували на військовій службі (дійсній або в резерві) і постійно залучалися до виконання військових обов'язків.

Наприкінці XX століття з'явився і став розвиватися новий напрям – зброя для самооборони. На жаль, відсутність в Україні єдиного консолідуючого закону, який би регулював відносини обігу зброї у суспільстві, заважає здійснити узагальнення на рівні соціальних систем управління та опрацювати відповідні поняття щодо обігу зброї.

Право громадян на володіння зброєю, природно, певною мірою вступає в конфлікт з правом інших громадян на життя і здоров'я, тому що визначає потенційну можливість використання цієї зброї на ураження проти інших громадян [6, с. 62]. Зброя (особливо вогнепальна), спрямована проти людини, здатна не тільки нанести в тих або інших масштабах шкоду здоров'ю, але і позбавити життя ту людину, проти якої вона застосовується. Тому правоохоронні органи відповідно до правових норм здійснюють як дозвільні (видача дозволів на право володіння, збереження зброї), так і контрольні (перевірка законності володіння зброєю, збір відомостей про випадки застосування зброї на ураження проти людини й оцінка правомірності такого застосування зброї) процедури.

Таким чином, необхідно прийняти єдиний комплексний нормативно-правовий акт, який би регулював обіг зброї взагалі та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами, в Україні.

Певна робота у цьому напрямку вже проводилась. Так, у проекті Закону № 2105 [7] «Про обіг зброї невійськового призначення» від 09.02.2009 зазначено, що цей нормативно-правовий акт регулює правовідносини, що виникають під час обігу в Україні зброї невійськового призначення та боєприпасів до неї, і спрямований на захист життя та здоров'я, прав і свобод громадян, усіх форм власності, охорону громадського порядку і природних ресурсів, створення умов для військово-патріотичного виховання молоді, розвитку вітчизняного збройового виробництва, стрілецького спорту та полювання, відновлення традицій українського козацтва, а також зміцнення міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю та незаконним обігом зброї.

Стаття 1 зазначеного Закону закріпила поняття «пістолети, револьвери, призначені для стрільби патронами, спорядженими еластичними снарядами несмертельної дії» – короткоствольна гладкоствольна зброя несмертельної дії вітчизняного виробництва, конструктивно призначена та технічно придатна для тимчасового виведення людини зі стану, придатного для нападу, шляхом відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії [7].

Також вперше на законодавчому рівні була спроба закріпити поняття «зброя самооборони». А саме – це вид зброї, яка за своїми конструктивними та тактико-технічними даними призначена для використання з метою самозахисту, захисту інших громадян і майна від злочинних та протиправних посягань. До неї саме і належать пістолети і револьвери, патрони до яких споряджені гумовими або іншими аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, які відповідають нормам Міністерства охорони здоров'я України.

Проект Закону «Про цивільну зброю і боєприпаси» 1135-1 від 10.12.2014, розгляд якого було включено до порядку денного шостої сесії Верховної Ради України восьмого скликання, закріпив таке визначення: «Гладкоствольна короткоствольна вогне-

пальна зброя призначена для стрільби боєприпасами, спорядженими еластичними металевими елементами менш смертельної дії – пістолети та револьвери з внутрішнім діаметром ствола не більш як 10 міліметрів, спеціально сконструйовані та виготовлені, або перероблені для відстрілу боєприпасів, споряджених еластичними металевими елементами менш смертельної дії» [8].

Проте на сьогодні питання адміністративно-правового регулювання права громадян на використання зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами, з індивідуальною метою так і залишилось невирішеним, єдиного діючого нормативно-правового акта, який би регулював обіг зброї взагалі та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами, в Україні на сьогодні як не було, так і немає.

Висновки. Узаконення природного права громадян на самозахист за допомогою використання зброї – це дієвий стимул для загального оздоровлення суспільства. Тому легалізація короткоствольної зброї – це не самоціль, а ідея-локомотив для поліпшення життя.

Визнання за особистістю права на використання зброї в індивідуальних цілях від загрозливої небезпеки є невід’ємним елементом правового регулювання будь-якої цивілізованої держави. Використання зброї в індивідуальних цілях призначене для особистого використання з метою захисту свого життя, здоров’я, власності та життя, здоров’я інших громадян від протиправних посягань.

Саме тому необхідно створити дієвий законодавчий механізм, який би належним чином закріплював та забезпечував право громадян на захист з використанням зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами, яка використовується з метою самозахисту.

Список використаних джерел

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Федоров М. П. Адміністративно-правове регулювання відносин, пов’язаних з реалізацією права громадян на зброю та спеціальні засоби індивідуального захисту: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2000. 218 с.

3. Тимошенко К. О. Основні напрями вдосконалення інституту реалізації права громадян на вогнепальну зброю та спеціальні засоби самооборони. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2013. Вип. 1. С. 324–330. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2013_1_40.

4. Біленчук П. Д., Кофанов А. В., Сулява О. Ф. Зброезнавство: правові основи обігу вогнепальної зброї. Порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства: Україна. Європа. Світ: монографія / за ред. проф. Біленчука П. Д. Київ: Міжнародна організація «ВеeZope», 2004. 464 с.

5. Ватолкін А., Соколов М. Наша зброя. 2006. 6 травня. URL: <http://www.bratstvo.info/index.php?go=News&in=view&id=1304>.

6. Пінчук М. Г. Предмет доказування і судовий розгляд справ про викрадення та інше незаконне поводження з вогнепальною зброєю, бойовими припасами і вибуховими речовинами: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2007. 196 с.

7. Проект Закону про обіг зброї невійськового призначення. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2105&skl=7.

8. Проект Закону про цивільну зброю і боєприпаси. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52809.

Ткаченко А. Г.

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРАВА ГРАЖДАН НА ЗАЩИТУ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ОРУЖИЯ

Статья посвящена исследованию вопроса реализации гражданами своего конституционного права на защиту от противоправных посягательств с использованием оружия и устройств для отстрела патронов, снаряженных резиновыми снарядами. Определена его правовая основа и проанализированы недостатки действующего законодательства, так как на сегодня общественные отношения, связанные с оборотом оружия и устройств для отстрела патронов, снаряженных резиновыми снарядами, регулируются десятками нормативно-правовых актов, среди которых – постановления, указы, приказы, а закона, который бы регулировал эти вопросы, до сих пор в нашей стране не принято. Рассматривая данную проблему автор пришел к выводу, что ее необходимо решить как можно скорее и в интересах общества и каждого законопослушного гражданина, а не в интересах лиц, склонных к совершению правонарушений.

Именно поэтому необходимо создать действенный законодательный механизм, который бы должным образом закреплял и обеспечивал право граждан на защиту с использованием оружия и устройств для отстрела патронов, снаряженных резиновыми снарядами, что используется в целях самозащиты.

Ключевые слова: *безопасность граждан, право на защиту жизни, порядок оборота оружия и устройств для отстрела патронов, снаряженных резиновыми снарядами.*

Tkachenko O. H.

IMPLEMENTATION OF THE RIGHTS OF CITIZENS FOR PROTECTION WITH USE OF WEAPONS

The article is devoted to the study of the issue of the citizens' realization of their constitutional right to protect against unlawful encroachments using weapons and devices for shooting cartridges equipped with rubber projectiles. It defines its legal basis and analyzes the shortcomings of the current legislation, as today the social relations connected with the circulation of weapons and devices for shooting cartridges equipped with rubber shells are regulated by dozens of normative and legal acts, among them - decrees, decrees, orders, and The law regulating these issues has not been adopted in our country by this time. Considering this problem, the author came to the conclusion that it should be resolved as soon as possible, in the interests of society and every law-abiding citizen, and not in the interests of those who are inclined to commit offenses.

The problem of administrative and legal regulation of the citizens' right to use weapons and devices for shooting cartridges equipped with rubber projectiles, for an individual purpose, the essence and legal grounds for the circulation of weapons and devices for shooting cartridges equipped with rubber shells, has not only theoretical but also practical significance. This again emphasizes the urgency of the problem of the study of the legal and administrative framework for the circulation of weapons and devices for shooting cartridges equipped with rubber shells used to protect and protect the person, his life, health, rights, freedoms and legitimate interests and property.

The article deals with the theoretical and legal provisions of the updated legislation of Ukraine, namely, the draft Law No. 2105 "On the Circulation of Non-Military Destruction Weapons" of 09.02.2009, and the Draft Law "On Civilian Weapons and Ammunition" 1135-1 dated 10.12.2014 which was included to the agenda of the sixth session of the Verkhovna Rada of Ukraine of the eighth convocation.

Key words: *citizens' safety, the right to protect life, the order of arms circulation and devices for shooting ammunition equipped with rubber shells, administrative and legal regulation, rights, freedoms and legitimate interests.*